

KRUSLIN protiv FRANCUSKE

Presuda od 24. aprila 1990. godine

NEZVANIČNI SAŽETAK I HISTORIJAT PREDMETA

A. Osnovne činjenice

U aprilu 1985. godine Krivično odjeljenje Žalbenog suda u Tuluzu je predalo g. Kruslina sudu Haute-Garonne Assize radi suđenja na osnovu optužbe za pomaganje i poticanje na ubistvo, tešku krađu i pokušaj teške krađe. Jedan od dokaza je bio snimak telefonskog razgovora koji je podnosilac predstavke imao na telefonskoj liniji koja je pripadala trećem licu, snimanje koje je napravljeno na zahtjev istražnog suca u Saint-Guadensu u vezi sa drugim postupkom. Žalba zbog pogrešne primjene prava uložena od strane g. Kruslina po ovom osnovu je odbačena od strane Kasacionog suda.

B. Postupak pred Komisijom za ljudska prava

Predstavku koju je g. Kruslin uložio dana 16. oktobra 1985. godine Komisija je dana 6. maja 1988. godine ocijenila prihvatljivom. U svom izvještaju od 14. decembra 1988. godine Komisija je izrazila mišljenje (sa deset glasova za i dva protiv) da je povrijeđen član 8. Konvencije. Komisija je uputila predmet sudu 16. marta 1989. godine.

IZVOD IZ PRESUDE

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 8.

25. Gospodin Kruslin je tvrdio da je u ovom slučaju povrijeđen član 8, koji glasi:

"1. Svako ima pravo na poštivanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javna vlast se ne miješa u vršenje ovog prava, osim ako je takvo miješanje predviđeno zakonom i ako je to neophodna mjera u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, javne sigurnosti, ekonomske dobrobiti zemlje, sprječavanju nereda ili sprječavanju zločina, zaštite zdravlja i morala ili zaštite prava i sloboda drugih."

Vlada je osporavala ovu tvrdnju, dok se Komisija u suštini složila.

26. Iako je telefonska linija koja se prisluškivala pripadala g. Terrieuxu, policija je uhvatila i snimila nekoliko razgovora podnosioca predstavke, a jedan od njih je doveo do pokretanja postupka protiv njega (vidi stavove 9-10 gore). Telefonsko prisluškivanje, prema tome, predstavlja "miješanje od strane javne vlasti" u uživanje prava podnosioca predstavke da se poštuje njegova "prepiska" i njegov "privatni život" (v. presudu od 8. septembra 1978. god. u predmetu Klass i drugi, serija A br. 28, str. 21, stav 41, i presudu od 2. avgusta 1984. godine u predmetu Malone, serija A br. 82, str. 30, stav 64). Vlada ovo nije osporavala.

Takvo miješanje je suprotno članu 8. osim ako nije "u skladu sa zakonom", ako ne slijedi jedan ili više legitimnih ciljeva navedenih u stavu 2 i nadalje, ako nije "neophodno u demokratskom društvu" da bi se oni postigli.

A. "U skladu sa zakonom"

27. Izraz "u skladu sa zakonom", u značenju člana 8. stav 2, zahtijeva prvo da pobijana mjera treba imati neki osnov u domaćem pravu; on isto tako upućuje na kvalitet zakona u pitanju, tražeći da zakon bude dostupan osobama kojih se tiče, koje opet moraju biti u mogućnosti da predvide njegove posljedice po njih, te da zakon bude kompatibilan sa principom vladavine prava.

1. Da li je postojao pravni osnov u francuskom zakonu

28. Sporno je bilo pred Komisijom i Sudom da li je prvi uslov zadovoljen u ovom slučaju.

Podnosilac predstavke je rekao da nije. Član 368. Krivičnog zakona, tvrdi on, u principu je zabranio prisluškivanje telefona (v. stav 18. gore). Zakon ima prvenstvo nad članom 81. Zakona o krivičnom postupku, koji nije izričito odobrio telefonsko prisluškivanje, i zahtijeva od istražnog suca da postupa "u skladu sa zakonom" - i prema tome u skladu, *inter alia*, sa članom 368. Krivičnog zakona - kada nalaže bilo koji korak "koristan za utvrđivanje istine" (v. stav 17. gore). Članovi 151. i 152. (ibid.) ne prave nikakvu razliku, dodao je on, jer istražne sudije nisu mogle prenijeti na višeg policijskog službenika ovlaštenja koja oni sami nemaju. Predstavnik Komisije se složio u pogledu ovog posljednjeg.

Prema Vladinom podnesku, nije postojala kontradiktornost između člana 368. Krivičnog zakona i člana 81. Zakona o krivičnom postupku, barem ako se obrati pažnja na historiju nastanka ovog prethodnog (v. stav 18. gore). Zakon o krivičnom postupku, oni su tvrdili, ne daje iscrpnu listu istražnih sredstava raspoloživih istražnom sucu - mjere koje su uobičajene, kao fotografisanje ili uzimanje otisaka, promatranje, praćenje, oduzimanje, suočavanje svjedoka i rekonstrukcija zločina, na primjer, isto tako nisu pomenute u tom članu (v. stav 15. gore). Odredbe dodane članu 81. putem članova 151. i 152. su nadopunjene domaćom sudskom praksom (v. stavove 17. i 20-21. gore). Pod "zakonom", kako je ukazano u članu 8. stav 2. Konvencije, mislilo se na zakon na snazi u datom pravnom sistemu, što je u ovom slučaju kombinacija pisanog prava - u osnovi članova 81, 151. i 152. Zakona o krivičnom postupku - i sudske prakse u njegovom tumačenju.

Predstavnik Komisije je smatrao da u slučaju kontinentalnih zemalja, uključujući Francusku, samo istinsko propisivanje opće primjene - donijeto ili ne od strane Parlamenta - moglo bi se izjednačiti sa "zakonom" u svrhu člana 8.2. Konvencije. Kao što je poznato, Sud je odlučio da "riječ 'zakon' u izrazu 'propisan zakonom' pokriva ne samo pisani nego i nepisani zakon" (v. presudu od 26. aprila 1979. god. u predmetu Sunday Times, serija A br. 30, str. 30, stav 47, presudu od 22. oktobra 1981. god. u predmetu Dudgeon, serija A br. 45, str. 19, stav 44, i presudu od 30. marta 1989. god. u predmetu Chappell, serija A br. 152, str. 22, stav 52), ali u ovim slučajevima Sud je, tako je Predstavnik Komisije tvrdio, mislio samo na sistem precedentnog prava. Taj sistem je, međutim radikalno drugačiji, posebno od francuskog sistema. U ovom posljednjem sudska praksa je, bez sumnje, vrlo značajan izvor prava, ali ipak sekundarni, dok pod pojmom "zakonski" Konvencija misli na primarni izvor.

29. Kao i Vlada i Predstavnik Komisije, Sud ukazuje, prvo, da je prvenstveno na domaćim vlastima, naročito sudovima, da tumače i primjenjuju domaći zakon (v. između mnogih drugih izvora, već citiranu presudu u predmetu Malone, serija A br. 82, str. 36, stav 79, i presudu od 22. juna 1989. god. u predmetu Eriksson, serija A br. 156, str. 25, stav 62). Prema tome, nije na Sudu da izrazi mišljenje suprotno njihovim o tome da li je telefonsko prisluškivanje naređeno od strane istražnih sudija kompatibilno sa članom

368. Krivičnog zakona. Već mnogo godina, sudovi - a naročito Kasacioni sud - smatraju da članovi 81, 151. i 152. Zakona o krivičnom postupku čine pravnu osnovu za telefonsko prisluškivanje koje vrši viši policijski službenik (officier de police judiciaire) na osnovu naloga istražnog sudije.

Ustaljena sudska praksa ove vrste ne može biti zanemarena. U odnosu na stav 2. člana 8. Konvencije i u drugim sličnim rečenicama, Sud je uvijek razumijevao izraz "zakon" u njegovom "suštinskom", a ne u njegovom "formalnom" značenju; on je uključivao i propise nižeg nivoa nego što je zakon (v. naročito presudu od 18. juna 1971. god. u predmetu De Wilde, Ooms i Versyp, Serija A br. 12, str. 45, stav 93) tako i odredbe nepisanog prava. Presude u predmetima Sunday Times, Dudgeon i Chappell, kao što je opće poznato, ticale su se Ujedinjenog Kraljevstva, ali bi bilo pogrešno preuveličati razliku između zemalja **običajnog** prava i kontinentalnih zemalja, kako je Vlada ispravno ukazala. Pravo pisanih zakona je, naravno, isto tako od značaja za zemlje **precedentnog** prava. Nasuprot tome, sudska praksa je tradicionalno igrala važnu ulogu u kontinentalnim zemljama, do te mjere da su čitave grane pozitivnog prava uveliko posljedica odluka donesenih od strane sudova. Sud je više nego jednom zaista uzimao u obzir sudske prakse u tim zemljama (v. naročito, presudu od 24. maja 1988. god. u predmetu Müller i drugi, serija A br. 133, str. 20, stav 29, presudu od 7. oktobra 1988. god. u predmetu Salabiaku, serija A br. 141, str. 16-17, stav 29, i presudu od 20. novembra 1989. god. u predmetu Markt Intern Verlag GmbH and Klaus Beermann, serija A br. 165, str. 18-19, stav 30). Da je previdio sudske prakse, Sud bi potkopao pravni sistem kontinentalnih zemalja skoro isto onako kako bi presuda od 26. aprila 1979. godine u predmetu Sunday Times "pogodila sami korijen" pravnog sistema Ujedinjenog Kraljevstva da je Sud isključio precedent iz koncepta "zakona" (serija A br. 30, str. 30, stav 47). U sferi pisanog prava, "zakon" je primjenjivanje na snazi, onako kako sudovi tumače zakon u svjetlu, ako je potrebno, bilo kojeg novog razvoja u praksi.

Ukratko, miješanje koje je predmet žalbe je imalo pravnu osnovu u francuskom zakonu.

2. "Kvalitet zakona"

30. Drugi zahtjev, koji proizlazi iz fraze "u skladu sa zakonom" – pristupačnost zakona - ne predstavlja nikakav problem u ovom slučaju.

To nije slučaj sa trećim zahtjevom, "predvidivosti" zakona u značenju i prirodi primjenjivih mjera. Kako je Sud ukazao u presudi od 2. avgusta 1984. godine u predmetu Malone, član 8. 2. Konvencije "ne samo da upućuje na domaći zakon nego se, također, odnosi i na kvalitet zakona, tražeći da bude kompatibilan sa vladavinom prava". On "tako podrazumijeva ... da mora postojati mjera pravne zaštite u domaćem pravu protiv arbitrarnog miješanja od strane javnih vlasti u prava osigurana stavom 1 ... Naročito gdje se izvršna vlast primjenjuje u tajnosti, rizici arbitrarnosti su evidentni ... Bez sumnje ..., zahtjevi Konvencije, posebno u pogledu predvidljivosti, ne mogu biti potpuno isti u posebnom kontekstu praćenja komunikacija u svrhu policijske istrage"

- ili sudskih istraga -

"kao što su ondje gdje je cilj odnosnog zakona da stavi ograničenja na ponašanje pojedinaca. Posebno, zahtjev predvidljivosti ne može značiti da bi pojedincu trebalo omogućiti da predvidi kad će vlasti vjerovatno pratiti njegove komunikacije tako da on može tome prilagoditi svoje ponašanje. Bez obzira na to, zakon mora biti dovoljno jasan u svojim značenjima da građanima da adekvatnu naznaku o okolnostima u kojima i uslovima pod kojima su javne vlasti ovlaštene da pribjegu ovom tajnom i potencijalno opasnom miješanju u prava na poštivanje privatnog života i korespondencije.

... "U svojoj presudi od 25. marta 1983. godine u predmetu Silver i drugi Sud je odlučio da 'zakon koji daje diskreciono pravo mora naznačiti obim te diskrecije', iako se detaljna procedura i uslovi na koje se mora paziti nužno ne moraju unijeti u pravila osnovnog zakona (ibid., serija A br. 61, str. 33-34, stavovi 88-89). Stepenn preciznosti koji se s tim u vezi zahtijeva od "zakona" zavisit će od predmetne materije ... Kako primjena mjera tajnog nadziranja komunikacija u praksi nije otvorena kontroli pojedinaca kojih se to tiče ili najšire javnosti, bilo bi suprotno vladavini prava da se pravna diskreciona ocjena da izvršnoj vlasti"

- ili sucu -

"da se izrazi kroz neograničenu vlast. Prema tome, zakon mora naznačiti obim bilo kakve diskrecione vlasti prenesene na kompetentne vlasti i način njenog vršenja sa dovoljno jasnoće ... da pojedincu da odgovarajuću zaštitu protiv arbitrarnog miješanja." (serija A br. 82, str 32-33, stavovi 67-68)

31. Vlada je izjavila da Sud mora biti pažljiv da ne odlučuje o tome da li je francusko zakonodavstvo u skladu sa Konvencijom u apstraktnom smislu i da donosi odluku zasnovanu na zakonodavnoj politici. Suda se, prema tome, ne tiče, kažu oni, stvari beznačajne za predmet g. Kruslina, kao što je mogućnost telefonskog prisluškivanja u odnosu na manja krivična djela, ili činjenica da nema odredbe po kojoj bi pojedinac čiji se telefon prati trebao biti o tome informisan nakon događaja, a gdje postupak na kraju nije pokrenut protiv njega. Takve stvari su u realnosti povezane sa uslovom "neophodan u demokratskom društvu", čije ispunjenje mora biti preispitano u konkretnom značenju, u svjetlu posebnih okolnosti svakog slučaja.

32. Sud nije uvjeren ovim argumentom. Kako mora utvrditi da li je miješanje u pitanju bilo "u skladu sa zakonom", Sud neizbježno mora ocijeniti predmetni francuski "zakon" na snazi u to vrijeme u odnosu na zahtjeve osnovnog principa vladavine prava. Takvo preispitivanje nužno iziskuje određeni nivo apstraktnosti. To se, štaviše, tiče "kvaliteta" domaćih pravnih pravila primjenjivih na g. Kruslina u ovom slučaju.

33. Prisluškivanje i druge forme praćenja telefonskih razgovora predstavljaju ozbiljno miješanje u privatni život i korespondenciju i, prema tome, moraju biti zasnovane na "zakonu" koji je posebno precizan. Osnovno je da postoje jasna, detaljna pravila na tu temu, naročito kako za upotrebu dostupna tehnologija postaje sve više sofisticirana.

Pred Komisijom (dodatni stavovi od 4. jula 1988. godine, str. 4-7, sumirani u stavu 37. izvještaja) i, u nešto drugačijoj formi, pred Sudom, Vlada je navela sedamnaest garancija za koje su oni rekli da su predviđene francuskim zakonom (droit). One se odnose ili na vršenje telefonskog prisluškivanja ili upotrebu rezultata ili na sredstva kojima su nezakonitosti ispravljane, i Vlada je tvrdila da podnosilac predstavke nije bio lišen nijednog od njih.

34. Sud ni na koji način ne minimizira vrijednost nekoliko garancija, naročito potrebe da odluku donese istražni sudac, koji je nezavisna sudska vlast; nadziranje višeg policijskog službenika od strane istražnog suca i moguće nadziranje samog suca od strane Krivičnog odjela, od strane prvostepenih i drugostepenih sudova, i ako je potrebno, Kasacionog suda; isključenje "izgovora" ili "smicalica" ne samo u procesu upotrebe telefonskog prisluškivanja nego i u stvarnom triku, klopki ili provokaciji; i dužnost da se poštuje povjerljivost odnosa između osumnjičenog ili optuženog i advokata.

Mora se primijetiti, međutim, da su samo neke od ovih garancija izričito predviđene članovima 81, 151. i 152. Zakona o Krivičnom postupku. Druge su iznesene pojedinačno u presudama donošenim godinama, od kojih velika većina nakon što se g. Kruslin žalio na prisluškivanje (juni 1982. godine). Neke još uvijek uopće nisu izričito iznesene u sudskoj praksi, u najmanju ruku prema informacijama sakupljenim od strane Suda; čini se da Vlada izvodi zaključak o njima ili iz uopćene prakse ili principa ili iz analognih tumačenja zakonskih odredbi - ili sudskih odluka - koji se tiču istražnih radnji drugačijih od telefonskog prisluškivanja, kao što su naročito pretresi ili oduzimanje imovine. Iako uvjerljivo samo po sebi, takva "ekstrapolacija" ne daje dovoljnu pravnu sigurnost u ovom kontekstu.

35. Povrh svega, sistem ne omogućava za sada odgovarajuće garancije protiv različitih mogućih zloupotreba. Na primjer, kategorije lica koja mogu biti podvrgnuti mjerama prisluškivanja na osnovu sudskog naloga i prirode krivičnih djela koja mogu dati razloga za takav nalog nigdje nisu definisana. Ništa ne obavezuje sudije da odrede ograničenja za trajanje telefonskog prisluškivanja. Slično tome, neodređeni su postupci za sastavljanje skraćenih izvještaja o sadržini praćenih razgovora; mjere opreza u cilju da se snimak sačuva nedirnut i u cijelosti za moguće preslušavanje od strane suca (koji teško da može provjeriti broj i dužinu originalnih traka na licu mjesta) i odbrane; i okolnosti u kojima se snimci mogu ili moraju izbrisati ili trake uništiti, naročito ondje gdje je optuženi oslobođen od strane istražnog suca ili suda. Informacije koje je Vlada predočila o ovim stvarima u najboljem slučaju pokazuju postojanje prakse, ali prakse kojoj nedostaje nužna normativna kontrola u odsutnosti zakona ili sudske prakse.

36. Ukratko, francusko pravo, pisano i nepisano, ne ukazuje sa razumnom jasnoćom na obim i način izvršenja predmetne diskrecije date javnim vlastima. Ovo je još tačnije u predmetno vrijeme, tako da g. Kruslin nije uživao minimalni nivo zaštite na koji su građani vladavinom prava u demokratskom društvu ovlašteni (v. prethodno citiranu presudu u predmetu Malone, serija A br. 82, str 36, stav 79). Prema tome postojalo je kršenje člana 8. Konvencije.

B. Cilj i nužnost miješanja

37. Imajući u vidu prethodni zaključak, Sud, kao i Komisija (v. stav 77. Izvještaja), ne smatra neophodnim da preispita usklađenost sa drugim zahtjevima stava 2 člana 8. u ovom slučaju.

II. PRIMJENA ČLANA 50.

38. Po članu 50.

“Ako Sud utvrdi da je odluka ili mjera sudskog organa ili bilo kojeg drugog organa visoke strane ugovornice, u cjelini ili djelomično, u suprotnosti sa obavezama koje proističu iz ove Konvencije, i kada unutrašnje pravo navedene članice omogućava samo djelomično obeštećenje za posljedice takve odluke ili mjere, Sud će svojom odlukom pružiti oštećenoj strani pravično zadovoljenje, ukoliko je to potrebno.”

Podnositelj predstavke je prvo zahtijevao kompenzaciju u iznosu od 1.000.000 francuskih franaka (FRF) u pogledu njegove zatvorske kazne od petnaest godina (v. stav 13. gore), za koju on navodi da je direktni rezultat kršenja člana 8, pošto je predmetno prisluškivanje telefona dovelo do odluke o pokretanju postupka protiv njega. On je isto tako tražio isplatu advokatske nagrade i troškova: 20.000 FRF u cilju priprema žalbe zbog pogrešne primjene prava protiv presude Krivičnog odjeljenja od 16. aprila 1985. godine u Gerbe d'Or predmetu (v. stav 12. gore), plus 50.000 FRF za svoju odbranu na Haute-Garonne Assize Sudu i Kasacionom Sudu u Baron predmetu (v. stav 14. gore). On nije podnio zahtjev za postupak u Strasbourgu, pošto su mu Komisija i Sud odobrili pravnu pomoć.

Vlada i Predstavnik Komisije nisu izrazili svoje mišljenje o ovome.

39. U okolnostima predmeta nalaz da je bilo kršenja člana 8. daje g. Kruslinu dovoljnu pravičnu satisfakciju za navodnu štetu; nije, prema, tome nužno dodijeliti mu novčanu nadoknadu.

40. Troškovi i izdaci koje je snosio podnositelj predstavke u predmetu Baron Sud ne može uzeti u obzir; nema sumnje da je telefonsko prisluškivanje, kako je on ukazao, upotrijebljeno u dva slučaja uzastopce, ali Komisija i Sud su se bavili samo u skladu sa sa Konvencijom u vezi Gerbe d'Or predmeta (v. stav 14. in fine gore).

Iznos od 20.000 FRF traženih u odnosu na posljednji slučaj je, međutim, relevantan i nepretjeran, i treba mu biti dodijeljen.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Odlučuje* da je povrijeđen član 8;

2. *Odlučuje* da ova presuda sama po sebi predstavlja dovoljnu pravičnu naknadu u pogledu navodne štete;
3. *Odlučuje* da odgovorna Država treba da plati podnosiocu žalbe 20.000 (dvadeset hiljada) francuskih franaka u pogledu troškova i izdataka;
4. *Odbija* preostali dio zahtjeva po članu 50.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku i objavljeno na javnoj raspravi, u Zgradi ljudskih prava, u Strasbourgu, dana 24. aprila 1990. godine.

Rolv RYSSDAL
Predsjednik

Marc-André EISSEN
Registrar

KLJUČNE RIJEČI:

Poštovanje korespondencije /
Privatni život /
Miješanje /
Propisano zakonom /
Pravična naknada/